

La plaça del Diamant

Xavier Padullés

La plaça del Diamant de Mercè Rodoreda. Adaptació teatral de Josep Maria Benet i Jornet. Direcció: Toni Casares. Repartiment: Sílvia Bel, Anna Sahun, Marc Martínez, David Bagés, Ernest Villegas, Imma Colomer, Mercè Arànega, Carles Martínez, Joan Farreras / Martí Malla, Queralt Farreras / Georgina Avellaneda, Paula Blanco, Marc Homs, Mònica Aybar, Míriam Alemany, Quimet Pla, Carles Cruces, Manel Bartomeus, Miquel Bordoy, Mar Monton, Alejandro Navarro, Conxita Sesé, Oriol González, Leandre Lopes, Vicente Llorente, Miquel Àngel Maestro, Blai Navarro, Marc Oró. Escenografia: Jordi Roig. Vestuari: Mercè Paloma. Il·luminació: Albert Faura. Música original: Òscar Roig. So: Pepe Bel. Vídeo: Miquel Àngel Raió. Moviment: Montse Sánchez. Caracterització: Toni Santos. Teatre Nacional de Catalunya, del 13 de novembre de 2007 al 20 de gener de 2008.

La plaça del Diamant és una de les grans obres de la literatura catalana de tots els temps. És la novel·la que resumeix millor la història de Catalunya del s.xx perquè abraça diversos períodes: de les darreries dels anys 20 fins a la postguerra. El nus gordià del proppassat segle (amb la II República o la Guerra Civil) es troba relatat en aquesta magna obra, tots en gran mesura hi quedem reflectits puix el nostre present és producte de les cendres d'aquest passat, poèticament escrit per Mercè Rodoreda, si bé d'una forma angoixant; a fi de comptes Natàlia-Colometa (la seva protagonista) viu uns temps de pobresa, especialment per a les classes treballadores, a la qual ella pertany.

Intentar fer una adaptació dramàtica d'una novel·la d'aquestes característiques és una tasca difícil, a voltes impossible, a causa de l'estil del llibre escrit en pretèrit o en monòlegs interiors. Si bé Joan Ollé va prendre la forma del monòleg interior per fer una

bona adaptació teatral el 2004, Josep Maria Benet i Jornet ha preferit donar una visió més extravertida d'aquesta història més aviat introvertida. El seu adaptador teatral ens comenta en el programa de mà que ha volgut reflectir la «mirada» de la protagonista. Expressió que aquest cronista no acaba d'entendre perquè, de mirades, n'hi ha de molta diversa naturalesa i en canvi no ho especifica.

Aquest muntatge teatral l'hem d'analitzar des de dos punts de vista: com a espectacle i com a dramaturgia. I molt especialment des del segon element esmentat, ja que és on es troben en gran mesura molts dels errors que, a parer nostre, ha patit aquesta adaptació estrenada al Teatre Nacional de Catalunya el 4 de novembre de 2007 sota direcció de Toni Casares.

Començarem per la dramaturgia de Benet i Jornet. Aquest autor ha dividit el muntatge en les tres edats de la seva protagonista, que coincideixen amb tres èpoques

claus de la història de Catalunya: República, Guerra Civil i Postguerra. Fins aquí Benet i Jornet ha mantingut la lògica estructural del llibre i en gran mesura ha sabut mantenir aquells moments més importants i claus de la novel·la. Ara bé a partir d'aquí trobem derives en relació a l'original, en la manera de construir els personatges (especialment Colometa) i les situacions que els envolten, cosa que fa perdre versemblança a allò relatat per caure en un desfici melodramàtic a voltes sainetesc, on la direcció no ha ajudat.

Són aquestes derives les que produeixen que aquesta adaptació quedi excessivament allunyada de l'original en no haver sabut copsar l'esperit de la novel·la. Només s'ha quedat amb la seva superfície epidèrmica, amb les anècdotes més contundents tot fent un retrat més fotogràfic que psicològic de l'obra. Retrat fotogràfic que avui en dia poc sentit té de fer-se en haver-hi altres mitjans com el cinema més fidedignes per assolir-ho.

Els errors que aquest cronista considera que ha patit aquesta adaptació es podrien deconstruir, com a mínim, des d'un punt de vista psicològic, sociològic i de gènere.

La novel·la està escrita des del punt de vista de Natàlia-Colometa. La traducció del món que l'envolta amb tots els seus successos terribles serà la realitzada mitjançant la seva mirada. El seu punt de vista d'oprimida, a voltes per pur masoquisme malaltís, palesa una manera de fer i de ser del nostre país. Per tant, tot element històric quedarà condicionat a la seva mirada sempre trista i pessimista. Si ens atenim al llibre de Joaquim Poch (*Dona i psicoanàlisi a l'obra de Mercè Rodoreda*, edició PPU, 1987), aquest autor arriba a la conclusió que Natàlia pateix uns trastorns de la seva identitat, com és el fet que subordina les seves necessitats a les de les persones que suposadament les recolzen, cosa que la condueix a una pèrdua d'identitat, tant és així que a la primera part del lli-

bre la protagonista perd el seu nom a favor de Colometa, nom imposat pel seu marit aficionat a criar coloms. Aquesta manca d'autoconfiança per part de la protagonista produeix que les seves relacions interpersonals siguin inestables, provocant actes autoperjudicials com el suïcidi (que intenta realitzar durant la Guerra Civil). És per tant, una persona amb un trastorn depressiu. Rodoreda però, té la capacitat de transcendir aquesta problemàtica fins a unes alçades mítiques, simbòliques on el que queda reflectit no és solament la castració psicològica d'una persona, sinó també d'un temps i d'un país, ja en un pla històric. D'aquesta manera, la repressió psicològica esdevé opressió sociològica i per extensió de gènere, ítem constant en l'obra de l'autora.

A *La plaça del Diamant* trobem la dificultat per construir una pròpia identitat pel simple fet de ser dona. Natàlia, i d'aquí també el seu quadre depressiu, és una persona que ha d'actuar quasi com un autòmat, primer en viure sotmesa al rigor dels pares i finalment a la dels marits o els fills, quedant anul·lada per en Quimet, el seu primer espòs, personatge que la sotmetrà a un procés progressiu de submissió, a través d'un subtil maltractament psicològic. La vida d'aquesta dona serà doncs rutinària. La monotonia de la vida diària, el dolor i repulsió davant el sexe, la dominació del mascle, tot serà acceptat sense cap dramatisme, amb una total resignació, si bé en el decurs del llibre anirà prenent consciència d'aquesta realitat, d'aquí que finalment recuperi el nom de Natàlia. Colometa, és l'encarnació de la situació d'opressió de la dona; molt poques van saber prendre el camí del feminisme, com la miliciana Julieta, amiga d'ella i afusellada pels franquistes.

Dona, opressió i repressió són algunes de

les claus dins d'una estètica de la recepció per tal de voler copsar l'esperit d'aquest text. El problema de l'adaptació de Benet i Jornet és que no sobrepassa la superfície de l'obra, no arriba fins a les arrels. Des del punt de vista psicològic la construcció dels personatges és prima, no tenen profunditat: Quimet és presentat com un tòtil quan en realitat és més manipulador del que sembla i a la Colometa de Benet i Jornet li falta corporeïtat. En no tenir densitat dramàtica en quasi cap moment ens arriba la sensació d'angoixa, depressió i repulsió que sent ella pel seu marit, els fills i el món que l'envolta. En la novel·la, és una pobra dona, cansada de viure, sense il·lusions ni esperances, que es deixa portar però que és conscient o intueix que quelcom greu li passa (a diferència de les heroïnes de les telesèries). Per tant, la dialèctica entre Quim i Natàlia està mal resolta perquè resulta anecdòtica, de la mateixa manera que els personatges, que recorden més la vacuïtat dels protagonistes de les nostres telesèries que els personatges de l'alta literatura a la qual pertany aquesta obra. Sociològicament Benet i Jornet cau en el costumisme en la primera part i en el sainet en la tercera, és només en la segona part on Rodoreda més s'imposa sobre Benet i Jornet, probablement per la fortor de les dures escenes provocades per la Guerra Civil.

Per totes aquestes raons qui subscriu aquesta crítica no està d'acord amb l'adaptació realitzada per Benet i Jornet: psicològicament ha construït uns personatges i unes relacions més pròximes a les telesèries que al llibre original; sociològicament ha obviat totes les relacions de lluita de classe que apareixen al llibre: la repulsió que sentia Colometa quan feia de minyona de neteja a casa d'uns mesquins burgesos de la part alta de Barcelona. Sobre el tema de gènere, ha que-

■ *La plaça del Diamant*, de Mercè Rodoreda. Direcció: Toni Casares. Intèrpret: Silvia Bel. Teatre Nacional de Catalunya, del 13 de novembre de 2007 al 20 de gener de 2008. (David Ruano)

dat poc reflectida la pressió ambiental de la Natàlia. És com si Benet i Jornet, en comptes d'aproximar-se al món de Mercè Rodoreda, hagués fet el camí invers, portar la Colometa a les seves cròniques teatrals a l'estil de «Quan la ràdio parlava de Franco». Estèticament ha patit d'un excessiu costumisme en detriment d'un realisme simbolista, al qual Jornet no ha volgut jugar, quan és clau en la novel·la, per exemple en la paraula Colometa, símbol de l'alienació de la persona en qüestió.

La direcció tampoc ha ajudat a polir els defectes textuais. Creiem que Toni Casares, com a director de la Sala Beckett, domina millor les distàncies curtes que el pla general com succeeix en aquest cas, una gran producció teatral amb 26 actors i músics en escena, tot un luxe. Els diversos peròs que podríem posar en el seu treball es troben en certs errors en el càsting i especialment en la direcció d'actors, per exemple hi havia moments on actors joves feien de vells en unes escenes gens creïbles, poc dignes per a un Teatre Nacional que s'hi presti. Els moviments de masses són pobres i els actors es queden per sota de les seves possibilitats: resolutives Mercè Arànega i Imma Colomer a més de David Bagés; només correcte Sílvia Bel en el paper de Colometa, per sota del seu treball a *El ventall de Lady Windermere*, i deficient Marc Martínez, que en cap moment matisa el personatge d'en Quimet. Si la dramaturgia es queda molt per sota de les possibilitats que brindava la novel·la, interpretativament Sílvia Bel i Marc Martínez no ens fan oblidar l'altra parella Colometa-Quimet, Sílvia Munt i Lluís Homar, del film homònim de Francesc Betriu. Malgrat tot, a nivell de direcció podem destacar algunes emotives escenes com la de l'afusellament de Julieta i escenes de la segona part, massa poc per a un espectacle de més de tres hores de durada.

Totes aquestes deficiències de direcció,

interpretació i dramaturgia sembla com si les haguessin volgut tapar amb uns decorats ostentosos, mòbils i en tot moment espectaculars. Bon treball de l'escenògraf Jordi Roig. De la resta d'elements de la nòmina teatral destaquem la il·luminació d'Albert Faura; un encert la projecció en vídeo de coloms o d'ombres al ball (a càrrec de Miquel Àngel Raió) i en menor grau de Mercè Paloma en el vestuari: en els períodes de major misèria col·lectiva, com durant la guerra, els vestits no reflectien la pobresa de l'època; si volem fer realisme fotogràfic hem de ser conseqüents fins al final. Aquest és un muntatge que entra més per la vista que per l'oïda, sobretot tenint en compte l'espectacularitat de l'escenografia *deus ex machina* que, amb l'intent de tapar errors estructurals de dramaturgia i direcció, acabava marejant amb tant moviment de decorats, però això no és responsabilitat de l'escenògraf. És una llàstima que Toni Casares no hagués volgut arriscar des del punt de vista de la posada en escena, tal i com ho va fer Calixto Bieito amb *Un dia* de Mercè Rodoreda, l'any 1993, tots haguéssim sortit guanyant.

Dins de la teoria de la comunicació, teatralment en aquest país s'està creant un confusionisme general on s'acaben rebaixant grans obres d'art del nostre patrimoni al nivell de les telesèries. Qui conegui l'obra de Rodoreda sortirà defraudat en veure aquesta versió i qui no la conegui, avorrit o amb una idea equívoca del que és la novel·la, flac favor per als adolescents vinguts d'escoles que omplen nit rere nit el teatre. Queden per sobre altres adaptacions com la cinematogràfica o el muntatge de teatre de Joan Ollé sobre la mateixa obra. Aquest muntatge, a diferència de la novel·la, no mostra la problemàtica i les contradiccions morals, polítiques i socials d'un període determinat de la nostra història.